

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ЗАСУДЖЕНИМИ В УМОВАХ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

У даній статті розглядаються особливості соціально-виховної роботи в установах виконання покарань як провідного засобу виправлення та ресоціалізації засуджених. Описані напрями, форми та методи соціально-виховної роботи з засудженими в умовах установ виконання покарань України.

Ключові слова: соціально-виховна робота, засуджені, ресоціалізація, установи виконання покарань.

В данной статье рассматриваются особенности социально-воспитательной работы в учреждениях исполнения наказаний как ведущего средства исправления и ресоциализации осужденных. Описаны направления, формы и методы социально-воспитательной работы с осужденными в условиях учреждений исполнения наказаний Украины.

Ключевые слова: социально-воспитательная работа, осужденные, ресоциализация, учреждения исполнения наказаний.

Постановка проблеми в загальному вигляді . Закон України № 27-13-IV „Про Державну кримінально-виконавчу службу України” від 23. 06.2005 року, покладає на персонал Державної кримінально-виконавчої служби зобов’язання неухильно виконувати закони України, додержуватися норм професійної етики, гуманно ставитися до засуджених та ув’язнених [1]. Цей принцип гуманізації та особистісного підходу відображений у Концепції реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, затвердженої Указом Президента України від 25.04. 2008 р. №401/2008, а також у кримінально-виконавчому законодавстві України.

Науковці, педагоги, психологи наголошують, що одним із провідних засобів досягнення мети пенітенціарного процесу – виправлення та ресоціалізації засуджених – чинне кримінально-виконавче законодавство України визначає соціально-виховну роботу. Така позиція законодавця повністю відповідає основним ідеям реформування сучасної пенітенціарної системи України, що полягає, передусім у соціальній переорієнтації та педагогізації процесу виконання і відбування покарань.

Отже, одним із пріоритетних напрямів діяльності Державної пенітенціарної служби України (ДПтСУ) є підготовка персоналу органів та установ, що належить до її управління, до соціально-виховної роботи із засудженими. [4]

Крім того створення умов для повернення людини до суспільства є головним завданням усього пенітенціарного персоналу.

Мета статті. Вивчити особливості соціально-виховної роботи в установах виконання покарань як провідного засобу виправлення та ресоціалізації засуджених.

Виклад основного матеріалу. У процесі виправлення засудженого, соціально-виховна робота складається з двох чинників – виховної та соціальної роботи які тісно пов'язані між собою і виступають як єдине ціле. Ми також будемо розглядати соціальну і виховну роботу, як єдине ціле оскільки будь-яке соціальне обслуговування засуджених до позбавлення волі має здійснюватись в першу чергу у порядку зазначеному у кримінально-виконавчому законодавстві та інших нормативно-правових актах. Зокрема, в Статті 123 КВК України соціально-виховна робота також розглядається як єдине ціле [2].

Згідно цієї ж статті чинного кримінально-виконавчого кодексу України соціально-виховна робота – це цілеспрямована діяльність персоналу органів і установ виконання покарань та інших соціальних інституцій для досягнення мети виправлення і ресоціалізації засуджених. Соціально-виховна робота спрямована на формування та закріплення в засуджених прагнення до заняття суспільно корисною діяльністю, сумлінного ставлення до праці, дотримання вимог законів та інших прийнятих у суспільстві правил поведінки, підвищення їх загальноосвітнього і культурного рівнів. [2]

Соціально-виховна робота із засудженими будується на основі принципів дотримання основних прав і свобод людини, гуманізму, законності, пріоритету мети виправлення при виконанні покарань, стимулювання соціально-корисної ініціативи засуджених, широкої участі громадськості у процесі виправлення та ресоціалізації засуджених. Тому персонал ДПтС України повинен знати особливості соціально-виховної роботи із засудженими.

Нажаль, соціальних працівників та соціальних педагогів для роботи в місцях позбавлення відомчі ВНЗ, які діють в Державній пенітенціарній службі України не готують, а як бачимо з нижче наведених напрямків у сфері соціальної роботи із засудженими, персонал установ виконання покарань (УВП), який здійснює соціально-виховний вплив на засуджених, повинен мати відповідні теоретичні знання і практичні вміння та навички.

Так, на сьогодні, існують основні напрямки у сфері соціальної роботи із засудженими, а саме:

- консультування і надання соціальних послуг, соціально-медичної, психолого-педагогічної, правової, інформаційної та інших видів соціальної допомоги;
- здійснення соціально-профілактичної роботи щодо запобігання наслідкам негативних явищ та подолання таких наслідків;
- розробка та здійснення комплексу реабілітаційних заходів щодо відновлення соціальних функцій, психологічного та фізичного стану засуджених, які позбавлені волі;
- сприяння громадським організаціям, іншим об'єднанням громадян у

реалізації ними власних соціально-значущих ініціатив і проєктів;

- забезпечення дотримання соціальних стандартів і нормативів умов життєдіяльності, морального, психологічного та фізичного стану засуджених до позбавлення волі. [4]

Основними засобами виправлення та ресоціалізації засуджених в умовах установ виконання покарань є:

- встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим);
- суспільно - корисна праця;
- загальноосвітнє і професійно-технічне навчання;
- соціально-виховна робота;
- громадський вплив.

Та необхідно пам'ятати, що засоби виправлення і ресоціалізації засуджених повинні застосовуватися з урахуванням:

- виду покарання,
- особистості засудженого,
- характеру,
- ступеня соціальної небезпеки і мотивів вчиненого злочину,
- поведінки засудженого під час відбування покарань.

Відповідно до нормативно-правової бази, персонал УВП має усвідомити себе суб'єктом соціальної діяльності, а не лише виконавцем правових норм, та побудувати взаємовідносини таким чином, щоб сприяти розвитку у засуджених почуття відповідальності та тих нахилів та здібностей, які допоможуть їм повернутися до суспільства, жити з повагою до закону та самостійно заробляти на своє життя після звільнення, тобто, бути безпечними для суспільства та держави.

Отже, соціально-виховною роботою із засудженими повинні займатися всі співробітники УВП із залученням представників соціальних інституцій, проте для безпосередньої її організації та проведення окремо функціонують соціально-психологічні служби, діяльність яких регламентується Положенням, затвердженим наказом ДДУПВП від 17. 03.2000 №33.

Також до даного виду діяльності можуть залучатися державні, громадські, благодійні та релігійні організації.

Згідно Ст. 124 КВК, соціально-виховна робота в УВП повинна здійснюватися за такими напрямками:

- правове виховання;
- трудове виховання;
- морально-естетичне виховання;
- фізкультурно-оздоровче виховання;
- санітарно-гігієнічне виховання;
- соціально-світоглядне виховання;
- релігійне (духовне) виховання. [2]

Правове виховання засуджених є одним із основних напрямків виховної роботи. Під правовим вихованням розуміють сукупність виховних заходів, що спрямовані на виховання у засуджених здібностей правильно розуміти сутність та призначення законів, на виховання стійкого переконання в необхідності їх дотримання.

Форми правового виховання засуджених:

- лекції, бесіди, диспути, конференції з основ правових знань;
- юридичні консультації;
- наочна інформація на правову тематику;
- розгляд заяв, пропозицій та скарг засуджених;
- прийом засуджених з особистих питань;
- засідання спостережних комісій з питань умовно-дострокового звільнення, переведення до - установ інших видів режиму, переведення до приміщень камерного типу;
- вечори запитань та відповідей;
- радіо, телебачення, кінофільми, періодична преса.

До проведення правового виховання засуджених залучаються представники прокуратури, судді, адвокати, Центрів зайнятості, спостережних комісій при органах виконавчої влади, Центрів соціальних служб для молоді.

Трудове виховання засуджених – це система виховних заходів, які передбачають залучення засуджених до трудової діяльності з метою їх підготовки до участі після звільнення в суспільно-корисній праці. При організації трудової діяльності слід виходити з того, що вона не має мети кари, не є елементом кримінального покарання, а входить в систему заходів виховної дії.

Трудова діяльність в умовах виправної установи має особливості, основними з яких є:

- регламентація її нормами кримінально-виконавчого законодавства;
- негативне ставлення до цієї діяльності більшості засуджених колоній;
- обмежений вибір трудової професії.

Ефективність виправлення засуджених в трудовій діяльності досягається шляхом вирішення конкретних завдань, приведених в певну систему.

Основними завданнями трудової діяльності є:

- психологічна підготовка засуджених до суспільно корисної праці;
- практична підготовка засуджених до трудової діяльності;
- етична підготовка засуджених до праці.

Важливою соціаль-педагогічною вимогою до організації трудової діяльності є врахування інтересів засуджених. Форми трудової діяльності у пенітенціарному закладі вельми різно-манітні. Серед численних форм цієї діяльності можна виділити наступні: трудові доручення і завдання; співпраця трудових колективів працівників з виробничим колективом засуджених; економічні й виробничо-технічні конференції, суспільні огляди і рейди; виробничі збори; вечори, присвячені різним професіям; школи передового досвіду; раціоналізація та винахідництво.

Особливості праці засуджених регламентуються главою 18 КВК України „Праця засуджених до позбавлення волі” (ст.118-122 КВК України).

Згідно Ст. 119 КВУ України визначені умови праці засуджених до позбавлення волі:

- для осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, робочий

тиждень не може перевищувати норму тривалості робочого часу, встановленого законодавством про працю. Час початку і закінчення роботи (зміни) визначаються адміністрацією колонії. Засуджені звільняються від роботи у вихідні, святкові та неробочі дні, визначені законодавством про працю;

- з урахуванням характеру виконуваних засудженим робіт допускається підсумований облік робочого часу з тим, щоб тривалість робочого часу за обліковий період не перевищувала нормального числа робочих годин;

- праця засуджених організовується з додержанням правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії, встановлених законодавством про працю.[2]

Якщо ж засудженні не мають робітничої професії, за якою вони могли б бути працевлаштовані в колонії, їм надається можливість підготовки на курсах професійного навчання робітників в спеціально професійно-технічному училищі яке функціонує при установі, а також на виробництві.

Морально-естетичне виховання засуджених – це система різноманітних виховних заходів, які спрямовані на виявлення та нейтралізацію негативних моральних якостей, переконань, поглядів, звичок і прищеплення засудженим загальнолюдських, гуманістичних цінностей, ідеалів добра, справедливості, совісті, честі, тобто формування духовної особистості.

Відносно засуджених морально-естетичне виховання в першу чергу повинно бути спрямоване на боротьбу з проявами "субкультури", злочинних традицій, формування навичок позитивної поведінки, добropорядного відношення між засудженими і засудженими і співробітниками УВП, вмінь власноручно примножувати культурні надбання народу і керуватися естетичними принципами в повсякденному житті.

Основними формами морально-естетичного виховання є:

- мистецька діяльність;
- гуртки за інтересами;
- знайомство з творами мистецтвом;
- художня самодіяльність;
- участь у культурно-масових заходах;
- тематичні вечори та конференції;
- виставки робіт;
- радіо, музика, телебачення, кіно та інше.

Релігійне виховання засуджених – це система методів і засобів впливу на людину з метою прилучення її до життя згідно з основами релігійної моралі, засвоєння її основних законів, формування на їх основі таких моральних почуттів, як милосердя, співпереживання, добropорядність, поважне ставлення до людей.

Згідно Конституції України, а також Закону України „Про свободу совісті та релігійні організації”, кожна людина, в тому числі засуджений, має право на свободу совісті та віросповідання. З метою реалізації цього права Ст. 128 КВК України визначається порядок організації та проведення Богослужінь і релігійних обрядів у колоніях. [2]

Основними формами релігійного виховання в УВП є:

- богослужіння, молебні, треби;
- духовні бесіди із засудженими;
- спілкування з одновірцями;
- релігійні концерти;
- читання духовної літератури, перегляд релігійних відеофільмів, прослуховування аудіозаписів;
- відвідування занять у недільній школі.

В наш час УВП відвідують численні релігійні організації: Українська Православна Церква, Українська Православна Церква (Київський Патріархат), Українська Автокефальна Православна Церква, Римокатолицька Церква, Українська Греко-католицька Церква, Євангельські християни-баптисти, Християни віри Євангельської, Адвентисти сьомого дня, Свідки Єгови, юдеї та мусульмани тощо.

Фізкультурно-оздоровче виховання - система фізкультурно-спортивних і оздоровчих заходів, які проводяться в УВП з метою укріплення здоров'я, розвитку фізичних сил і морально-вольових якостей, формування в них навичок суворого дотримання санітарно-гігієнічних правил, профілактика захворювань.

Фізкультурно-оздоровче виховання здійснюється у формах:

- ранкова фізична зарядка;
- виробнича гімнастика;
- спортивні гуртки та секції;
- спортивні змагання.

Санітарно-гігієнічне виховання – це сукупність виховних впливів, спрямованих на підвищення санітарно-гігієнічної культури осіб, позбавлених волі. Санітарно-гігієнічне виховання здійснюється у формах:

- огляди санітарного стану відділень СПС та засуджених;
- організація прибирання приміщень, прасування одягу, миття у лазні.

Соціально-світоглядне виховання – це сукупність заходів, спрямованих на формування у засудженого правильного світогляду, розумних потреб, своєчасне усунення негативних нахилів та звичок. Воно здійснюється у таких формах як:

- перегляд телепередач, прослуховування радіопередач, читання книжок;
- проведення бесід, лекцій, вікторин, конкурсів, інтелектуальних ігор.

В умовах УВП соціально-виховна робота із засудженими здійснюється в наступних формах: *індивідуальна, групова та масова*.

До *індивідуальних* форм виховного впливу на засуджених належать різні за видами та призначенням індивідуальні бесіди (ознайомча, формуюча та інші), консультації, особисті доручення, звіти засуджених на засіданнях ради колективу засуджених установи та відділення або атестаційної комісії, розробка індивідуальних планів самовиховання засуджених тощо.

Групові форми менше персоніфіковані, ніж індивідуальні. Реалізуючи ці форми, співробітники колонії впливають не на особистість безпосередньо, а на групу. Виховання особистості через колектив - саме в

цьому головна суть групових форм. Особливість виховного впливу цих форм полягає в тому, що людина як суспільна істота залежить від думки колективу про нього, а колектив в свою чергу може схвалювати ту чи іншу поведінку людини.

Масові форми виховного впливу найменш персоніфіковані. До них належать: загальні збори засуджених, масові культурні заходи (перегляд кінофільмів, виступи художньої самодіяльності, концерти та вистави у клубі), а також масові спортивні заходи (спортивні змагання між відділеннями).

Участь засуджених у виховних заходах, які проводяться в УВП, враховується при визначенні ступеня їхнього виправлення, а також при застосуванні заходів заохочення і стягнення.

Крім того, розпорядком дня колоній можуть бути передбачені виховні заходи, участь в яких для засуджених є обов'язковою: суспільно-корисна праця, ранкова фізична зарядка, загальноосвітнє навчання засуджених, які не мають середньої освіти тощо.

Соціально-виховна робота із засудженими передбачає використання певних методів її здійснення. У пенітенціарній педагогіці під методами соціально-виховної роботи із засудженими розуміється сукупність способів безпосереднього та опосередкованого педагогічного впливу на мислення, почуття та волю, поведінку засудженого з метою формування і виправлення його свідомості та досвіду поведінки, позитивних особистісних рис і якостей.

Ці методи умовно можна розділити на чотири групи:

1) методи впливу на свідомість: переконання, приклад, психолого-педагогічний вибух;

2) методи впливу на поведінку: вправа, доручення, вимога, контроль;

3) методи мотивації і стимулювання поведінки: змагання, критика, примус, довіри, покарання, заохочення;

4) методи виявлення результатів виправлення: спостереження, експеримент, аналіз продуктів діяльності, узагальнення незалежних характеристик, анкетування, аналіз документації, психологічні тести. [4]

Висновки. Кожен працівник установи виконання покарань, в тому числі і молодший інспектор, є вихователем по відношенню до засудженого. Тому він повинен бути позитивним прикладом для засудженого. Також молодші інспектори при виконанні своїх посадових обов'язків можуть особисто використовувати деякі методи виправного впливу до засуджених (наприклад: вимоги, контролю, примусу, покарання, спостереження, а також особистим прикладом сприяти виправленню та ресоціалізації засуджених).

Таким чином, соціально-виховна робота із засудженими глибоко зачіпає внутрішній світ засудженого, викликає найбільш активну реакцію, яка дозволяє повною мірою судити про результативність виховного впливу. Вона дозволяє сформуванню правильного відношення засудженого до покарання, до суспільно-корисної праці, виховних заходів, до самого себе та до інших людей.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про Державну кримінально-виконавчу службу України" від 23.06. 2005 №2713-IV.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України . – С.: ТОВ "ВВП Нотіс", 2012. – 76 с.
3. "Взаємовідносини пенітенціарного персоналу і засуджених. Вимоги, стандарти, перспективи..." 2012. – Чернігів: ПАТ "ПВК "Десна", 2012. – 80 с.
4. Основи пенітенціарної педагогіки і психології: Навчальний посібник / За заг. ред. Синьова В.М. - Біла Церква: КОІПОПК, 2003. – 102 с.

In the given article peculiarities of socio-educational work in establishments of punishments implementation as a leading a means of remedying and resocialization of convicted persons are considered. Directions, forms and methods social-upbringing work with the convicts in the conditions of institutions execution of punishments of Ukraine are described.

Keywords: socio-educational work, convicts, resocialization, institutions execution of punishments.

Отримано 8.11.2012

УДК 37.013.42:613.83

О.М. Приданнікова

ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ ПІДЛІТКАМИ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розглянуто основні аспекти проблеми вживання алкоголю підлітками, уточнено сутність понять "алкоголізм", "алкогольна залежність"; з'ясовано соціально-педагогічні та психологічні прояви алкогольної залежності підлітків. Проаналізовано основні методи соціально-педагогічної профілактики підліткового алкоголізму.

Ключові слова: підлітки, соціально-педагогічні методи профілактики алкоголізму, алкоголізм.

В статье рассматриваются основные аспекты потребления алкоголя подростками, уточнено сущность понятия "алкоголизм", "алкогольная зависимость", выяснены социально-педагогические и психологические проявления алкогольной зависимости подростков. Описаны основные методы социально-педагогической профилактики подросткового алкоголизма.